

FILIP HAVLÍK - z fotoreportáže o práci firmy SMOLO Třinec

Ladislava Chateau **hovoří** s Pavlem Kolářem

KDYŽ ČLOVĚK OVLÁDÁ HLAVU, TĚLO SE PODŘÍDÍ

Čím by byl život bez smrti, tím by byla svoboda bez otroctví. Ničím.

Petr Kolář, *Řeka pod hladinou, vědomí proti času* (Euromedia Group, 2023)

Profesor Pavel Kolář vystudoval obor Tělesná výchova a rehabilitace na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy. V roce 1912 byl jmenován profesorem Univerzity Karlovy. Zabývá se především dětskou pohybovou patologií. Kromě toho se věnuje sportovní medicíně; má zásluhu na diagnostice i léčbě mnoha špičkových sportovců. V roce 2003 mu prezident Václav Havel udělil medaili *Za zásluhy o stát*, v roce 2007 obdržel od prezidenta Václava Klause státní vyznamenání *Za zásluhy o stát v oblasti výchovy a vědy*. Profesor Pavel Kolář také spolupracuje s několika nadacemi, charitativními organizacemi a je členem několika správních rad.

Pane profesore, *váš šálek čaje, jak říkají Francouzi, je terapie pohybové soustavy, věnujete se především dětem s dětskou mozkovou obrnou, špičkovým sportovcům a dalším pacientům*. Kromě toho jste autorem mnoha odborných úspěšných publikací, statí a zastáváte i několik náročných funkcí, za všechny jmenuji vedení Kliniky rehabilitace a tělovýchovného lékařství 2. LF UK, kde jste také proděkanem. Loni na podzim jste převzal Cenu Unie českých spisovatelů, kterou vám přinesla *Řeka pod hladinou* (Euromedia, 2024). Máte rodinu, děti, literární a sportovní zájmy... A k tomu vás denně pronásleduje minimálně desítky emailů, esemesek... Jak to vše stiháte? Opravdu spíte, jak doporučujete, osm hodin denně?

Spím tak kolem pěti až šesti hodin. Vím, že to není dobré. Citlivě vnímám, že příliš dlouhodobý nedostatek spánku má negativní dopad na mé zdraví. Řízení času je proto pro mě vždy velkou výzvou. Díky němu se snažím rozlišovat mezi důležitými a naléhavými úkoly a soustředit se na ty, které mají největší dopad. Hodně mi pomáhá zápal pro věc, zaměřovat se na věci, které mohu ovlivnit, odolat rozptylování a soustředit se na vytčený cíl v budoucnosti.

Ve vaší knize *Posilování stresem* (Euromedia, 2021) mne zaujala věta, kde píšete, že *ovládá-li člověk hlavu, tělo se podřídí*. Obecně to ale tak docela neplatí, vidíte? Znáám několik intelektuálů hlava funguje, nohy ne...

“Ovládá-li člověk hlavu, tělo se podřídí” je myšleno tak, že mentální kontrola a vůle mají velký vliv na naše tělesné schopnosti a chování. Stejně jako stoikové tvrdili, že mysl může ovládat naše reakce na utrpení, moderní neurověda ukazuje, že existuje biologický základ pro tuto starou pravdu – že to, jak myslíme, jak se pozorujeme, jak přistupujeme ke svým pocitům a očekáváním může skutečně ovlivnit to, jak bolest či nemoc vnímáme. Když prožíváme nemoc, často se o sobě něco dozvíme a něco naučíme. Bolest nám může ukázat naše limity, ale také nám pomáhá růst a posilovat naši odolnost. Znamená to také, že v kontextu nemoci a utrpení není možné spoléhat jen na medicínu, ale musíme spoléhat také sami na sebe.

A je naděje, že *bude lépe* i pro pacienty s neurodegenerativním postižením, např. s roztroušenou sklerózou? Lékaři už nejsou bezmocní, ale stejně...

Léčba neurodegenerativních poruch, jako je Alzheimerova nemoc, Parkinsonova nemoc, amyotrofická laterální skleróza nebo roztroušená skleróza je v současnosti velmi složitá a zatím není možné najít úplnou léčbu. Nicméně velký přelom nabízí genová terapie, která se již používá u dětí se spinální atrofií. Jinak je stále v oblasti výzkumu a je testována na různých genetických onemocněních. Tento postup může pomoci nahradit nebo opravit mutovaný gen, který způsobuje onemocnění. V současnosti probíhá také vývoj nových léků, které by mohly výrazněji zmírnit příznaky nebo zpomalit průběh nemoci.

V uvedené knize popisujete případ svého přítele, trpícího bolestí *vytrženého zubu*... Uvedu svoji osobní zkušenost, můj tatínek byl po amputaci nohy, *ta noha* ho však stále ukrutně bolela. Bolest se sice časem zmírnila, ale nikdy nevymizela. Nepomohl ani pobyt v Kladru-bech. Jeho každodenní život byl utrpením.

Tatínek zemřel před pětadvaceti lety, došlo v tomto směru za ta léta ke zlepšení? Tuto otázku záměrně pokládám, protože pracujete s bolestí. Tatínek měl hlavu úplně v pořádku. I v pokročilém věku psal a četl ve dvou třech cizích jazycích, z paměti citovat celé pasáže ze svého milovaného Dumase.

Váš tatínek měl tzv. *fantomovou bolest*. Tato bolest ukazuje, jak velkou roli hraje mozek při jejím vnímání. Daná část těla fyzicky neexistuje, ale mozek stále vysílá signály, které v noze vyvolávají reálnou bolest. V tomto směru se již dosáhlo pokroku. Kromě medikamentózních a chirurgických postupů se uplatňuje i zcela jednoduchá léčba zrcadlem. Člověka nastavíte tak, aby v odrazu viděl svou zdravou nohu. Zrcadlo umístíte tak, aby viděl odraz druhé nohy v místě, kde by měla být ta amputovaná. Když pak pacient pohybuje zdravou nohou, vzniká iluze, že hýbe nohou, která mu ve skutečnosti chybí. Když se soustředí na obraz v zrcadle, vypadá to, že hýbe oběma nohama, a mozek to skutečně tak začne přijímat. Zrcadlová terapie pomáhá „zmást“ mozek tím, že mu poskytuje vizuální podněty, které odpovídají pohybu chybějící nebo ochrnuté končetiny. Mozek má pak tendenci věřit, že zrcadlená zdravá noha nahrazuje amputovanou část těla a ztrácí svou bolest.

Ve stejné knize mne také zaujala vaše úvaha o spánku, resp. o nespavosti. Nespavost je stav osamělosti. I nudy. Mezi třetí ranní a třetí odpolední není žádný rozdíl. Při nespavosti je vnímání velmi ostré, myšlenky se rozbíhají, věcí se jeví jinak, mění se cítění i životní postoj. Významný francouzský myslitel, rumunského původu, Emile Cioran, říká v jednom ze svých rozhovorů, že *bez spánku nemůžeme ani milovat, protože láska je nevědomou iluzí*... Je nespavost osudem? Je (ne)možné ji překonat?

Nespavost nemusí být osudem. Přestože se nespavost může zdát jako nepřekonatelný problém, s dostatečným úsilím a správnými nástroji, je možné ji překonat. Existují metody, které mohou pomoci. Vedle farmakologie je to například kognitivně-behaviorální terapie pro insomnii (CBT-I). Ta je jednou z nejúčinnějších

Pokračování na straně 3

Pro obálku své novely Michael Doubek vybral vlastní foto pobřeží Baltského moře na dánském ostrově Bornholm

CESTA NA BORNHOLM LÉKAŘE, AVIATIKA A PROZAIKA OD REALITY K SYMBOLU A ZPĚT

ALEXEJ MIKULÁŠEK

Většinu čtenářů při vyslovení slova „symbol“ napadne nějaký konkrétní předmět nebo jev, jenž je nositelem významů jen volně s ním věcně souvisejících, např. kříž jako symbol utrpení a vykoupení (v křesťanské tradici) nebo drak jako sepětí země a nebes (v čínské tradici). Možná to, co běžně označujeme jako symbol, je spíše relativně jednoznačná alegorie, ale to ponechme stranou. Umělecký symbol je složitější a nesnadno vysvětlitelný, pokud není tak mnohoznačný, že se jednoznačnosti (k níž nás vede přímá logika) vzpírá. Vyžaduje vždy spoluúčast čtenáře.

Zajímavou symbiózu diskurzivního analytického myšlení, esejistického výrazu a latentně symbolických postupů představuje novela Michaela Doubka *Cesta na Bornholm*, která vyšla v Nakladatelství Kmen v roce 2024 s uměleckými fotografiemi autora a s doslovem Vladimíra Janovice (současně odpovědného redaktora knihy).

Michael Doubek (1972, univ. prof., MUDr., Ph.D.) je členem redakční rady časopisu LUK (dříve Obrys-Kmen), vedení Unie českých spisovatelů, autor několika beletristických knih pro děti i dospělé, autor a spoluautor několika set vědeckých studií, univerzitní profesor, vědec, mezinárodně uznávaný hematolog a onkolog.

„Příběh jako symbol rozpolcenosti duše a světa,“ čteme na zadním přebalu pečlivě vypraveného, tištěného a editovaného svazku. Básník a esejista Vladimír Janovic (1935 v Praze) ve svém hutném stručném doslovu, jenž míří přímo k jádru výpovědi a je mu zcela cizí kroužení kolem tématu, vnímá text jako jednotu tří vrstev, „celek ideově i esteticky nesmírně působivý“ (s. 167). Můžeme parafrázovat jeho hodnocení a možná si jej poněkud rozšíříme:

Tu první vrstvu tvoří jistě příběh, vyprávěný v er-formě a jen výjimečně komentovaný autorem. Děj, to jsou činy postav, zde letce a navenek velmi úspěšného lékaře Martina, postavy jistě v mnohém autobiografické, dále jeho ženy Marcely a milenky, fyzioterapeutky Michaely.

Jen velmi zkratkovitě zachyceno: Martin se v malém letadle vydává na vzdušnou cestu („Létání není špatná věc pro orientaci člověka v životě. Létání nabízí žádoucí odstup,“ s. 35) a po nerušeném letu, jenž přináší čas a prostor k popisům a úvahám, přistane na dánském ostrově Bornholm, kde stráví několik dní, aby si vyjasnil vše, co ho trápí. A je toho mnoho: průběh a následky Covidu, hrozby války, pocit izolace doma i v práci, vědomí povinnosti k manželce a rodině společně s láskou k jiné, mladší a provdané ženě, odcizenost v pracovní činnosti, nemožnost smysluplné badatelské práce etc.

SMS zpráva manželky o podezřelém nálezu (tumor?) jej přinutí ostrov urychleně opustit, ale nad mořem jej čeká nepřízeň počasí, bouře a vítr, které znemožňují vidění a nutí k letu podle přístrojů, k čemuž Martin není vyškolen. Otevřený závěr nenechá nikoho na pochybách, že jen zázrak by mohl letce zabránit před záhubou. Je to pointa překvapivá, v něčem až pesimistická, ale plně v souladu s tím, co bychom mohli označit jako „psychologické dění“, což je asi hlavní vrstva novely, pro kterou je onen „plot“ důležitou významovou oporou.

Všechny postavy mají „svoji pravdu“ i „svoji lež“,

pro nás i pro sebe, nastolují své existenciální problémy prostředky esejistickými, nikoli tezovitými či pojmově filozofický-

mi. Reflexemi letcovými prostupuje váhavost, smutek a jistá hořkost z poznání, plně jí však nepodléhá, uvědomuje si, že vše krásné, čeho v životě dosáhl, musí mít odvrácenou tvář, lehkost má svoji tíživou stránku, altruismus se prostupuje se sobectvím, láska s latentní nenávistí, odvaha k životu s odvahou ke smrti. Je lehké pomoci sobě a ublížit druhému, je těžké najít řešení spravedlivé a uspokojivé, trvalé a bezbolestné. V něčem se situace postav podobá až antickému dramatu: ať zvolí cokoli, bude to bolestné, možná osudně tragické (nikoli osudově, Osud o nás nerozhoduje). Láska jako úžasný, humanizující, závatný cit se může stát destruktivním. Jak tenká může být hranice mezi sobectvím a obětavostí! Tato „úvahová“, psychologická a hlavně existenciální vrstva je zasazena do širších souvislostí, nečteme jen reflexe „nahého lidského Já“, na rozdíl od konvenčně pojatého existenciálního myšlení plně nevítězí absurdita, odcizení a nebezpečný úděl nicoty, nýbrž čtenář vnímá postavu - člověka plně si uvědomujícího všechna nebezpečí a omezení doby, v dnešním světě velmi vzácného, důsledky vykloubené společnosti, do níž jsme vrženi (ne zcela) vlastní vinou, a také veškerou nejednoznačnost, co se týká přímého původu a viníků zla, jeho subjektů a obětí. Tato „úvahová“ vrstva novely je mimořádně cenná, vpravdě esejistická, text je možné číst s tužkou v ruce a podtrhávat myšlenky v jejich kontrapunktu, v dialektickém protikladném vinutí a pulzací.

Třetí vrstvu Janovic spatřuje ve výrazu autorovy medicínské a aviatické zkušenosti a spojuje ji s literaturou faktu. V ní jsou „hodny obdivu matematicky exaktní popisy meteorologických a aviatických situací a psychologicky věrné vyličení letcovy reakce na ně“ (s. 167). Jsou asociovány s poetikou francouzského představitele tzv. nového románu, Janovic zmiňuje jen Alaina Robbe-Grilleta, mistra „chosismu“, věcnosti, věcného stylu. Jistě bychom mohli připomenout i Antoina de Saint-Exupéryho, s nímž Doubka spojuje i perspektiva a zkušenost letce, přestože nikoli profesionálního. Mnohé vyprávěčovy poznatky jsou dokonce akademicky akceptovatelné, mohl by se pod ně podepsat každý kritický badatel: „Publikace rovná se záznam v databázi, záznam v databázi rovná se příjem peněz za tak zvaný výzkum.“ (s. 160)

Možná bychom měli zmínit i onu čtvrtou vrstvu, o níž Janovic přímo nepíše, ale zřejmě ji vytušil. Přibližuje prozaický text pulzací lyrického dění a je zde výslednicí vrstev výše uvedených: zakládá symbolický význam textu, jeho dílčích motivů i díla jako celku. Jeho vícevýznamovost spíše než významovou neurčitost. Symbolický je už trpce chutnající, ale Martinem dokonce vychutnávaný (bez ironie) pocit svobody – na prahu brzkého nebytí, jež má třiminutovou prodlevu (tak dlouho může trvat pod vlivem optických iluzí). Symbolické je i patrně poslední Martinovo vidění, sen, kterým novela končí: „A kdesi v nedohlednu stály dvě ženy. Neusmívaly se, ale ani slzy jim po tvářích nekanuly.“ (s. 164) Přitom nejsme na pochybách, že jde o postavy Marcely a Michaely, jež se s Martinem loučí. Symbolický rozměr má i vyprávěčem ustavičně jakoby rentgenovaný život, v němž se sváří, mísí a prostupuje tolik protikladů, filozoficky vzato, že se bez váhání a významové zkratky neobejde.

Doubkova poslední próza je prozatímním vyústěním autorovy cesty k preciznímu, a přitom uměleckému výrazu, myšlenkově analytickému, a přitom intelektuálně atraktivnímu čtení.

PETR ŽANTOVSKÝ

Půst

Začíná půst Je třeba
vyorávat slova z úhuru paměti
a hníst z nich chleba
zatímco mince padají do zamčených úst
Na našem záhumenku začínají růst
svůdné květiny strachu

Venku se připozdívá
Končíme aniž jsme začali
Končíme abychom nezačali
A skýva skrývá vše
co dosud neskončilo v prachu
odhozených vět
Krásný nový svět nastává
Radujme se Sláva

Půst začíná troubením a kanonádou

Poletují konfety ze zakázaných myšlenek
a sbor významných občanů vyslaných vládou
s vidinou odměny a nadšením víc než patřičným
sestřeluje je jak divoké kačeny
za letu odnikud nikam
do kruhu a zase zpátky
Padnout navždy do květů je snadnější
než probudit se do oprátky
připravené – ale kým?
Napište mi na náhrobní kámen
Odložil rozečtenou knihu
a všechnu zemskou tíhu
A co jí jeho slova nesla
Z proutěného křesla vstal jen stín
a vydal se na cestu rozvalin
Jen vzpomínek na smysl zdí
držících nebe nad hlavou
a zemi pod nohama
Stal se jen postavou cizího díla
Jen vlčí tlama zívla
a dívka kdysi zjhlá
najednou dotančila
Nebylo totiž komu už
tu do zad vrážet nůž

Kam jdeme?

Když se podíváš přes louku před okny
pochopíš to tajemství co skrývají svatí a bledí
že tam někde nahoře někdo prý sedí
a trhá mraky na miliony obálek
leč prázdných Cosi v nich mělo být psáno
ale nikdo neví co přesně a komu
a proč popadaly k zemi beze slova
co vzkazy z předminulých válek
vracených zas a znova z čítanek na bitevní pole
Ano Ten někdo nahoře se možná směje
ze stínu své navěky maršálské hole
že my tu dole v úzkosti z té beznaděje
máme konečně už úkol co jsme chtěli
jenomže jsme k němu nikdy nedospěli:

Obehnat svou duši drátem co možná ostatným
aby nevešli by dovnitř nevěsty a zlobři
v pokusu nejméně padesátém
zalichotit nám – těm hroznatým a sešlým z cesty
A též jak jsme dobří a jak pášem
kolektivní spasení od rána do noci
na směny jak čtvrtohorní lovci
myslící na Boha však podobní spíš ovci
To je náš život na úrok
kráčíme jím takhle rok co rok
vysoko nad námi nebesa z mramoru
kde hnízdí černí onyxoví ptáci
Bohu pro legraci a za potlesku praporů
hyzdí ramena kamenných svatých kdesi na mostě
prostě jak to umí jenom havrani
a před spaním tě vedou na veselku se zubatou
svatou neboť ona přece slouží tomu nahoře
a nosí obálky budoucím bývalým

Že nedočtou se? Co na tom
Číst to za ně budou jiní
Kteří došli zatím jenom do předsíní
Ale už zouvají se Prsty zebou
Duše omrzají
Tak nějak že to bude v ráji?

metod léčby a zaměřuje se na změnu myšlenkových vzorců a chování, které přispívají k nespavosti.

V knize *Posilování stresem píšete, že delší doba života má smysl jen při nalezení jeho významu, sama délka nestačí. A nemá význam život sám o sobě? A vůbec, za jakých podmínek lze říci, že život člověka je (byl) bezvýznamným, řekněme – krachem? Ten soud nad ním vynáší především společnost a jeho okolí. Mohou se mýlit, ne? Setkala jsem se s talentovanými inteligentními lidmi, kteří ale v životě z formálního pohledu nedokázali nic. Přesto byli zajímavější a jejich myšlenky přínosnější než těch významných, formálně úspěšných. Dáte mi za pravdu, že každý život je pozoruhodný? I ten zdeptaný, (zdanlivě) bezvýznamný?*

Přidávání let života bez toho, aby byl tento život naplněn smyslem a kvalitou, je velmi diskutabilní. Jak říká jedna pravda: „Nezáleží na tom, kolik dní přidáme do svého života, ale kolik života přidáme do svých dní.“ V tomto směru uvažování jde o nesmírně důležitou etickou otázku medicíny. Ta dnes prostřednictvím svých technologií umí prodloužit věk, ale zajistit schopnost prožívat každý okamžik života plně a smysluplně často nedokáže. Proto jsem přesvědčen, že prodloužování života by mělo být smysluplné pouze tehdy, pokud to přispívá ke kvalitě života pacienta. Jinak souhlasím s tím, že každý člověk nese ve svém životě jedinečný příběh, zkušenosti a perspektivy. I životy, které se mohou zdát z vnějšího pohledu neúspěšné nebo bezvýznamné, mohou být plné vnitřního bohatství a moudrosti. Skutečná hodnota života nespočívá v úspěchu, ale ve schopnosti žít autenticky, sdílet své zkušenosti a obohacovat ostatní svým jedinečným způsobem.

Stároucí lidé mnohdy nevědí, jak naplnit zbývající úsek života, když je jim stále jen vnucován model *mládí*. Ustavičně se jim radí, jak cvičit, držet dietu, absolvovat prevence, brát léky... A pak prý budou moct žít podobně jako ti o generaci i dvě mladší! A nemůže právě tato skutečnost vyvolávat strach ze smrti? Rakouský spisoval, Jean Améry, v podobné souvislosti hovoří ve své knize *Revolta a rezignace* (Prostor, 2008) o *nevolnosti ze života*. Nemohla by právě tato *nevolnost* být jedním z důvodů stoupajícího počtu sebevražd, depresí i jiných poruch? (Pro úplnost při-

sof Ivan Illich, přítel André Gorze, *že čím více zákroků a medicalizace, tím méně svobody, zato více závislosti*.

Je to velmi složitá otázka na krátkou odpověď, ale souhlasím s tím, že nadměrná *reliance* na medicínu může vést k tomu, že lidé ztrácejí schopnost řešit své zdravotní problémy přirozenými a méně invazivními způsoby. Přístup ke zdraví musí obsahovat nejen medicínské, ale i psychické a sociální aspekty. To se vždy neděje. Velmi dobře to ukázala protikovidová opatření. Ta chtěla ochránit biologické zdraví, ale svým jednostranným přístupem vnesla do společnosti také strach, závažná omezení, ohrožení mezigeneračních vztahů i další rizika spojená s nevratnými dopady. Je třeba si uvědomit, že člověka lze zahubit stejně jako virovou nákazou i navozením úzkosti a deprese, vyloučením ze společnosti, zpetrháním vztahů, sociálním úpadkem, ztrátou ekonomické jistoty, ztrátou životního smyslu. Problém tedy nestojí na tom, jak léčíme, ale také v tom, jak minimalizujeme ztráty na životech ze všech souvisejících příčin.

Co soudíte o dobrovolném odchodu ze života? V současné době je velký tlak na povolení eutanazie, vznikají různé spolky, které ji vehementně prosazují. Není to ale spíš politika? Každopádně je to téma, které se vždy naléhavě křísí zvláště před volbami...

Téma eutanazie ovlivňuje nejen politickou, ale i širokou společenskou diskusi. Proti jejímu přijetí jsou etické argumenty, jako je respektování hodnoty života nebo *skluzavkový efekt*, právní argumenty, ke kterým patří zneužití a ochrana zranitelných a také sociální a náboženské argumenty. Naopak její obhajoba je postavena na autonomii a právu na sebeurčení, na úlevě od utrpení, na otázce kvality života, podpoře rodiny a blízkých, ochraně důstojnosti či lékařské a etické podpoře. Každý má na otázku eutanazie svůj vlastní názor, založený na osobních, morálních, náboženských a kulturních hodnotách. To se při vyhodnocení veřejného mínění politicky hodí. Vždy to dá nějaká procenta. Nehledě na to, je správné o těchto různých perspektivách diskutovat a při formování veřejné politiky skutečně zohledňovat. Jinak já osobně si myslím, že každý z nás máme ve své archetypální biologické přirozenosti schopnost zemřít v době, kdy organismus dává signál. Vidíme to u „primitivních“ kmenů žijících v souladu s přírodou. I v nedávné minulosti jsme mohli být svědky, kdy se člověk vyzpovídal a ráno byl mrtvý. Za přirozených situací člověk smrt intuitivně cítí a díky tomu umí přirozeně odejít. Současný způsob života nám však tuto instinktivní schopnost vzal, a tak ji nahrazujeme eutanazií.

V jednom knižním rozhovoru, který vyšel pod názvem *Labyrint pohybu* (Vyšehrad, 2018), hovoříte

na ně, rozhoduje také naše osobnostní typologie, která je významně podmíněna geneticky. Rozdílní lidé jsou úrazem a nemocí různě zranitelní. Anamnestické posouzení osobnostní typologie nám může pomoci lépe pochopit, jak lidé rozličně prožívají a zvládají nemoc, což může vést také k efektivnějším přístupům v léčbě a sociální podpoře. Klíčovou roli v tom, jak lidé nemoc a bolest vnímají, jak na ni reagují a jak se s ní vyrovnávají, hraje také temperament a charakter osobnosti. Temperament je považován za vrozený a stabilní během života, zatímco charakter se vyvíjí na základě zkušeností a sociálního učení. Zajímavý náhled na to, jak různé temperamentové dimenze ovlivňují prožívání bolesti a jak na ni reagují, poskytl třeba Cloningerův model temperamentu. Zahrnuje čtyři dimenze temperamentu (*novelty seeking, harm avoidance, reward dependence a persistence*) a tři dimenze charakteru (*self-directedness, cooperativeness, self-transcendence*). Tyto dimenze mají jasné vazby na neurotransmitery a mozkové struktury.

Ve všech svých knihách zajímavě a pěkně píšete o propojení duševního a fyzického stavu, o tom, že je potřeba se smířit se svým životem, který nikdy nebyl (a není) procházkou růžovou zahradou... Byla bych ráda, kdybyste k tomu čtenářům řekl alespoň kratičce něco ze své zkušenosti. Myslím tím jednu z nejsložitějších lidských situací, kdy člověk má na první pohled všechno a najednou přijde tragický zlom, nemoc, úraz...

Osobně se s těmito situacemi setkávám například téměř každý den na spinální jednotce, která je součástí kliniky, kterou vedu. Je tu mnoho pacientů, u kterých z plného zdraví došlo k ochrnutí. V silách medicíny je všechny tyto pacienty léčit, nicméně v drtivé většině případů je není možné vyléčit. S řadou těchto lidí se setkávám i v jejich dalším životě, jsou mými kamarády a vidím, jak se se svým osudem utkávají. Každý z nich má svůj vlastní příběh a také vlastní cestu, jak se s tímto utrpením vypořádat. Obecně lze ale říci, že jejich cesty se zpravidla ubírají stejným směrem. Jedni si myslí, že tento těžký osud mohou přeparat, a ti druzí hledají, jak se s tímto nepříznivým osudem vyrovnat, dokonce jak ho převrátit ve svůj prospěch. „Prát se“ je možné jen po určitou dobu, pak je nutné se smířit a vydat se na cestu, ve které je obsažen jiný smysl. Znáám i mnoho dětí, jejichž nevinný svět byl zasažen krutostí nemocí a úrazů, ale přesto našly způsoby, jak zůstat silné a usmívat se všemu navzdory.

To mi připomíná příběh boje a smíření, který uvádím jako příklad za tisíce podobných.

Místo závěrečné otázky cituji z vaší zatím poslední knihy *Řeka pod hladinou, o které jsme se již zmínili*:

Civilizace vždy zanikly, když se dostaly do rozporu s biologickou přirozeností člověka a začaly se odchylovat od základních etických hodnot, které jsou ochranným štítem lidského společenství. V případě, že nepochopíme tuto podstatu života, bude těžké předcházet tělesným a duševním onemocněním a bude těžké zachránit dnešní civilizaci. (...) Západní civilizaci neohrožuje zevní nepřítel, ale dochází k její destrukci zevnitř právě v tomto směru.

za rozhovor poděkovala
Ladislava Chateau, únor 2025

Ladislava Chateau a prof. Pavel Kolář na snímcích Ivo Havlíka

pomínám, že Jean Améry, vl. jm. Hanns Chaim Mayer, přeživší šoa, ukončil v roce 1977 svůj život dobrovolně.)

Strach ze smrti je přirozenou součástí lidského života, ale může být zesílen, pokud se lidé cítí nucení ignorovat nebo popírat svou smrtelnost. Jsem přesvědčený, že přijetí vlastní smrtelnosti již v brzkém věku je klíčovým krokem, jak najít smysl a význam v každodenním životě. Jinými slovy, toto přijetí je cestou k nalezení klidu a smysluplného života. Mnoho náboženských a duchovních praktik právě tuto cestu nabízí.

Francouzský spisovatel, narozený ve Švýcarsku, André Gorz ve své knize *Dopis Dorine* (Malverne, 2021) píše o *medicíně, která činí nemocné*. Popisuje případ své ženy Dorine, u které po podání látky *lipidol*, jak autor zdůrazňuje, nastaly patologické nevyléčitelné změny. V září 2007 si André a Dorine píchlí smrtící injekci. Setkal jste se někdy se situací, že lékařské zákroky - řekněme - život ještě zúžily? Myslím v tom duchu, jak to i kdysi vyjádřil filo-

o anamnéze pacienta, která doplňuje klinické vyšetření. Říkáte, že *znalost psychosociálních vztahů je důležitá, protože z nich vyplývá mnoho somatických potíží... Lze poznat i charakterový typ člověka - melanholika, introverta, extroverta...? A může takové poznání mít vliv i na průběh nemoci, (ne)uzdravení?*

Určitě. O tom, jak zvládáme trauma či nemoc, jak se při nich chováme, jakou strategii volíme v reakcích

Štvorizbové králikárne a jednoizbový luxus

PAVOL JANÍK

Disident, neskôr reštituent a prezident Václav Havel, ktorý s rodičmi a jedným bratom býval v osemizbovom byte meštianskeho domu na nábreží Vltavy, sa zapísal do dejín viacerými nezmyslami. Patrí k nim aj jeho tvrdenie, že najväčšie sídlisko na Slovensku – bratislavská Petržalka – je králikáreň.

V skutočnosti sa dnes ceny socialistických štvorizbových králikární s rozlohou približne 90 m² vrátane loggie a pivnice pohybujú okolo 250 000 eur. Nový kapitalistický jednoizbový luxus s plochou asi 30 m² v Petržalke stojí zhruba 180 000 eur a dvojizbový s výmerou cirká 50 m² sa predáva za plus-mínus 200 000 eur.

Výstavba sídliska trvala 12 rokov (1973 – 1985). V kapitalizme by toto obdobie nestačilo ani na začiatok výberového konania. Počas uplynulých desaťročí sa rozsiahle stavenisko zmenilo na závideniahodný rozľahlý lesopark. V prevažnej časti obytnej štvrti hneď po vykročení z domového vchodu sa ľudia ocitnú v lone prírody, alebo ju majú

neďaleko. Samozrejme – pokračuje technický vývoj a väčšina sivých panelákov je zateplených s rozmanitou farebnosťou a neraz i s nápaditým grafickým riešením.

Medzičasom sú zvelabené nielen interiéry bytov, ale aj schodištia a ďalšie spoločné priestory, ktoré slúžia okrem iného na uskladnenie bicyklov a sezónnych pneumatík. Pôvodné výťahy nahradili ich moderné varianty, ktoré majú estetické i funkčné zdokonalenia. Nehovoriac o športoviskách a obchodných centrách.

Tak žijeme v najkrajšej a najlepšie vybavenej bratislavskej lokalite, ktorú dnes už sotva niekto môže s čistým svedomím nazvať betónová džungľa či králikáreň. Nešťastný a zlomyseľný výrok Václava Havla patrí k jeho historickému odkazu. Potvrďuje, že netalentovaný dramatik a neschopný politik pokazil všetko, čo mohol, vrátane vzťahov medzi rozličnými sociálnymi skupinami a národnostnými entitami. Havlov nedostatok empatie v konečných dôsledkoch viedol aj k rozvratu Československa.

Gočárova galerie přináší výstavu krále pop-artu

Ve východočeském regionu je poprvé k vidění rozsáhlá výstava děl legendárního Andyho Warhola. Gočárova galerie v Pardubicích od 24. února do 27. dubna 2025 představí jedinečnou expozici nazvanou „Žitý sen Andyho Warhola“, která odkrývá nejen tvorbu, ale i málo známé souvislosti života této ikony moderního umění.

Výstava v budově Gočárový galerie v Automatických mlýnech vznikla díky partnerské spolupráci Pardubického kraje, zřizovatele Gočárový galerie, a Prešovského samosprávného kraje, zřizovatele Muzea moderního umění Andyho Warhola v Medzilaborcích.

Expozice nabízí průřez tvorbou „krále pop-artu“ - od raných barevných perokreseb až po slavné sériové malby. Návštěvníci se mohou těšit na díla, která ještě nikdy nebyla v České republice vystavena, jako je Indiánská maska nebo portfolio Hans Christian Andersen.

Dalšími výraznými prvky výstavy jsou Warholovy osobní věci, například jeho sako.

Umělec, který změnil pohled na současné umění a stal se jednou z nejvýraznějších osobností 20. století. Reportér doby, portrétista společnosti, grafik, fotograf, filmový tvůrce, vydavatel časopisu Interview a vedoucí legendární Factory - to vše byl Andy Warhol.

„O možném zapůjčení děl z míst, odkud pocházela rodina Andyho Warhola, jsme jednali na návštěvě Prešovského samosprávného kraje už před několika lety, kdy se připravovala rekonstrukce jeho muzea v Medzilaborcích. Mezitím jsme otevřeli nové sídlo Gočárový galerie v Automatických mlýnech a vše do sebe zapadlo v letošním roce, kdy si náš kraj připomíná 25 let od svého vzniku. Jsem rád, že se podařilo díky našim úzkým partnerským vztahům dohodnout tento mimořádný počín, který jednoznačně přesahuje hranice našeho regionu a bude to bezesporu jeden z vrcholů letošní kulturní sezóny v našem kraji,“ uvádí hejtmán Pardubického kraje Martin Netolický, který společně se zástupci Prešovského samosprávného kraje stál u zrodu myšlenky odprezentovat dílo světového autora v Pardubicích.

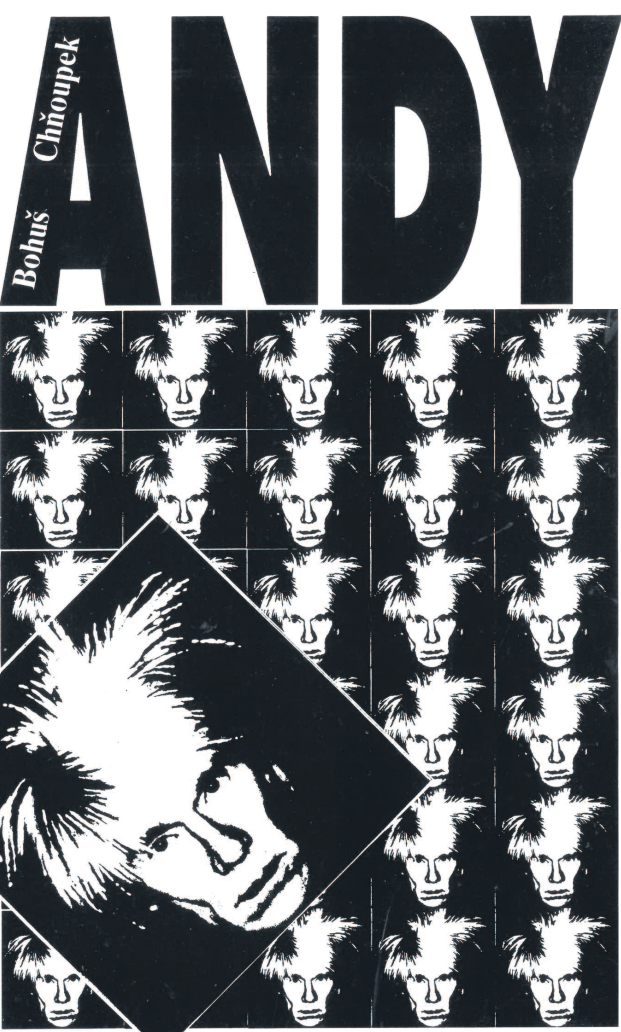
“Málokoho napadne, že za image světoznámého Andyho Warhola se skrýval Andrej Varchola, syn rusínských rodičů z východoslovenské vesničky Miková, který doma s matkou mluvil ‘po našem’,“ říká kurátor výstavy dr. Michal Bycko. Právě toto dvojí vidění Warholovy osobnosti - jako hvězdy newyorské umělecké scény i jako syna přistěhovalců z východní Evropy - činí výstavu mimořádně zajímavou.

„Byl slavný, bohatý..., ale v konečném důsledku to byl křehký člověk, věřící a neurotik trpící různými fobiemi“, popisuje osobnost slavného umělce Martin Cubjak, ředitel Muzea moderního umění Andy Warhola v Medzilaborcích. ... Právě tento rozpor mezi veřejnou personou slavného umělce a soukromým životem křehkého a věřícího člověka trpícího různými fobiemi, je jedním z hlavních témat výstavy.

Z Pardubic díla Andyho Warhola zamíří na další místa v Evropě.

Andy Warhol a Bohuš Chňoupek

Chci připomenout, že v roce 1992 Bohuš Chňoupek mým protřednictvím vydal reportážní knihu ANDY. Při pátrání po Warholových kořenech byl (zřejmě z podnětu někoho

z okruhu Václava Havla) na faře ve východoslovenské obci Miková zatčen, převezen do Prahy a 150 dnů držen na Pankráci a v Ruzyni ve vyšetřovací vazbě. Po propuštění z ní nenašel tiskárnu ochotnou jeho knihu vytisknout. Takovou tiskárnu jsem na jeho prosbu našel v Karvině. Bohuš několik dnů bydlel u nás v Ostravě v hornické kolonii, v krátké uličce jména Pod lanovkou (rozuměla se lanovka přepravující vytěženou hlušinu z hlubin slezsko-ostravských šachet), v tomto prostředí a na našem kuchyňském stole dělal poslední korektury.

Když kniha s obálkou, kterou navrhl Pavol Blažo, přece jen vyšla, hledal jsem knihkupectví ochotné uspořádat autogramiádu. S výjimkou jednoho, které na Hlavní třídě v Havířově vedl knihkupec slovenské národnosti, všechna odmítla.

Táňa Rundesová se na stránkách deníku Smena 31. října 1992 autora knihy optala, jak hodnotí Warholovu tvorbu a čím slavný malíř obohatil svět Spisovatel odpověděl: „O jeho malbě možno tvrdit, že hranica mezi serióznosťou a trivialitou nie je vždy zřejmá; vyhlasovať, že autenticita a módna povrchnosť sa prelínajú; okiadať ho i posielat jeho dielo do horúcich pekiel. Niet však pochyb: Warhol oslnil tvorbou širokej tematickej rozlohy, sviežej vizuálnej reči, oslovil súčasnosť autenticitou, provokujúcou malbou. V tom ho možno považovať za spoločenskú silu, čo dokázala zmeniť spôsob nášho nazerania na umenie, na svet a možno aj na seba samých“.

IVO HAVLÍK

Repro obálky knihy autora

BALADICKÁ PÍSEŇ LOUČENÍ

FRANTIŠEK UHER

Není to básnická sbírka, plující na pokojné a trochu všední hladině současné české poezie. Nelaje, nepěje pochvalné písně, nenasazuje ani lacinou pampeliškovou korunu, snaží se budit zdání nadhledu a štětu se středem dění. Prostě to není poezie, která by nezasluhovala zastavení. Na úvod čteme//*Inu vejdi// poutníče//do toho domu//.*

Takže poslechněme, vejďme. Otevřme útlou sbírku Věry Kopecké se slibným názvem BALADA O POUTNÍKOVI (vydala autorka), s vlastním fotografickým doprovodem, 49 str., 2025). Na prahu příběhu se akterý dění stáváme všichni, abychom dospěli k poznání rozpětí křídel, přesahujících hranici doletu, a závěrečná *//společná teskná píseň loučení//* zazní nám všem a za nás za všechny, pohladí i zabolí. Potvrdí, že každý z nás během čtení skutečně *//padal z výšky//radostné chvílky//prudkým pádem//*, že jsme seděli a četli *//neslyšně se vzdalující//*, že jsme *//objímali//nahé stromy//krajkovým závojem//.*

A s dovolením ještě jeden citát, Věra Kopecká zažehla *//plamínek světla//v šedi dní//*. Postulát je naprosto jednoznačný. V současné nevyhraněné poezii (to není jednoznačná kritika, jen povzdech čtenáře, který se setkává se sbírkami, majícími k pokladnici poezie velice daleko, byť nejednou klamou v elegantním rouchu) se Balada o poutníkovi stala svébytnou světlicí, vypálenou ze skromných okrajových krajin, ozařuje však široký prostor, má tak trochu charakter věčného světla.

Neboť se jedná o sbírku

(to označení není úplně adekvátní, charakter drobné poemý je nasnadě), v níž se *//hvězdy chvějí//na temném nebi//*, a pozorný čtenář se k ní bude vracet, teprve při druhém čtení ocení veškerá autorská oslovení, lyričtější duše se snad i maličko zasní.

Pozornější a obeznalí čtenáři dospějí k poznání, že Věra Kopecká zdařile překročila vlastní stín. Ne všechny pasáže perlivě jiskří, ne každý verš se blyští jitrocelovým leskem, hladina se však zavlíní, zdola vyplují temnější vlny emocí, o jejichž existenci víme a obvykle se jim raději vyhýbáme.

Baladě o poustevníkovi je ovšem vlastní ještě další přednost, kterou je její široká obecná platnost. Označovat stávající dobu za moderní je poněkud svérázně srážné – v historii se každá současnost problematicky vydávala a vydává za moderní - nehledjme však vhodnější pejorativum.

Poezie Věry Kopecké nevrací čtenáře do minulosti, jak by se snad dalo usoudit z názvu, je bytostně současná, její poutník prožívá baladický příběh v kulisách, které nabízí doba, a poutníkova *//píseň loučení//zněla do ticha//* zní do netušeného ticha jako erbovní tajemství. Pouze zdánlivě je ohlédnutím, baladičnost spočívá také ve spodním proudu, prodírajícím se nenápadně do budoucnosti. Povězme bez iluzí, že naděje je vždy nanejvýš rozkvétajícím poupětem a každý záchvěv optimismu, tvořící třeba pouze průsvitný lehký opar, skrývá pod hedvábným pláštěm také nějaký ten typicky baladický osten. Taková je Balada o poutníkovi. Taková je poezie Věry Kopecké.

SVODKA

* V nakladatelství Karolinum vyšlo druhé, aktualizované vydání knihy prof. Petra Čorneje **První pražská defenestrace**. Jak známo, tato „krvává neděle uprostřed léta“ (30. července 1419) proměnila tvářnost českého pozdně středověkého státu. Svržením několika konšelů a dalších úředníků z oken Novoměstské radnice vyvrcholil odpor pražské husitské obce proti kompromisní politice Václava IV., zprvu sympatizujícího s reformním hnutím, posléze však ustupujícího nevybíravému tlaku papežství i římského a uherského krále Zikmunda Lucemburského. Na scénu velkých dějin vkročily s revolučním výbuchem, jehož příčiny i pozadí kniha v překvapivých souvislostech objasňuje, nejen výrazné osobnosti Jana Žižky a Jana Želivského, ale také celá plejáda pozoruhodných, leč neprávem zapomenutých lidí. Průběhem i symbolikou inspirovala první pražská defenestrace politické převraty v letech 1483 a 1618 a jako pojem zakotvila hluboko v českém historickém vědomí.

* V nemocnici v Písku 5. ledna ve věku 90 let zemřel historik a spisovatel **Prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., Dr.h.c.** V roce 2002 získal státní vyznamenání České republiky „Za zásluhy 1. stupně“ a v roce 2005 se stal nositelem ceny Praemium Bohemiae. Zdůrazňoval, že dějiny mají být především zdrojem sebezpoznání. Malé národy potřebují velké dějiny, a pokud je nemají, pak si je vytvoří. Nicméně období posledních Přemyslovců a následně Lucemburků považuje Šmahel právě za dobu, kdy jsme velké dějiny měli.

„Husitství převrátilo poměry v celé Evropě na dobu padesáti let,“ upřesnil. „Ale bohužel jsou zase celá staletí, kde se nám Čechům může zdát, že jsme jenom někde na oko na takové cestičce, která málo znamená,“ dodával.

* Probíhá 5. ročník akce Suchej únor, kterou pořádá stejnojmenná organizace. Kdo se hodlá poddat „reflexe nad vlastními návyky“, má se zaregistrovat(!). My si připomeneme čtyřverší Karla Šyše **Krátký proces:** Až se mi hrdlo zavře / kdo tě víno otevře? / Budeš marně klepat na dveře / a odečeš do moře.

* Od 3. do 28. března bude ve vestibulu radnice v Kostelci nad Orlicí otevřena výstava Karla Šyše **Slova, která se nezapomínají**. Jak praví pozvánka, interaktivní expozice zachytí Šýsovu literární a novinářskou tvorbu, jeho osobní život a působení v českém kulturním a politickém prostředí. Karel Šýs se v Kostelci nad Orlicí 26. března 1946 narodil. Na plakátu je vytištěn jeho výrok: „Sotva narodíš se, už rozhodne los, jestli budeš orel nebo kos“.

* Na knižním trhu se objevila publikace **NAD PROPASTÍ - Česko a západ v boji o demokracii a svobodu** (nakladatelství Forum 24). Editor Petr Hlaváček posbíral hysterické křeče sobě podobných autorů. Už názvy jejich textů jsou dokladem patologické nenávisti k Rusku: Pro Fučíka byl pravou vlastní Sovětský svaz; Jak se Československo vrhlo do sovětsko-ruské náruče; Díky, Rudá armádo; Milada Horáková jako oběť sovětsko-ruského imperialismu; Česko potřebuje derusifikaci veřejného prostoru; Zemanovo Česko jako ruský ráj a čínský skanzen; Rusko a Evropa jsou dva neslučitelné světy; Rusko symbolizuje beznaděj; Odpusť nám, Bandero, měl jsi pravdu!; Skutečně leží Rusko v Evropě; Kdo je Putin? - „Jedovatý trpaslík“; atd. Svě od křesťalové čistých moralistů schytl i jeden z nejlepších vytrvalců světa Emil Zátopek. Trojnásobný olympijský vítěz, který byl pohřben se státními poctami po smutečním obřadu v Národním divadle, přý „občanský selhal“.

* Ladislava Chateau je zahrnuta pozvánkami na besedu nad knihou **Život nebo psaní? - Arnošt Lustig v rozhovorech, zamyšleních a literárních textech**. Její další povídání u sklenky vína (nepochybně lobbвиковé Ludmily) se konalo 18. února ve vinném sklípku pod Vinárnou Kraus v Mělníce.

* Monografii **Čeští Židé a jejich devatenácté století - Texty, diskuse, konflikty**, kterou v angličtině napsal Jindřich Toman, vydalo nakladatelství Karolinum v překladu Vladimíra Petkeviče. Dílo si mimo jiné všímá názorů na židy, jaké měli Ján Kollár, Karel Hynek Mácha, Karel Havlíček Borovský, František Ladislav Rieger a především Jan Neruda. U posledně jmenovaného Toman kriticky rozebírá jeho soubor fejetonů Pro strach židovský.

* Nakladatelství Host na květen ohlásilo vydání nového románu **Aleny Momštajnové o moci a síle květín Čas vos**. „Moc ráda pozoruju, jak se příroda proměňuje s ročními obdobími, kteří ptáci u nás na zahradě bydlí, kteří přilétají jen na krmítko a kteří nás připravují v létě o úrodu. Křehkost a zároveň síla a odolnost ptáků je fascinující, a proto mám v knize i postavu Ptáčníka – muže, který pozoruje ptáky“.

* V ukrajinské Oděse pokračuje tzv. ruská dekolonizace. Před radnicí stojí námořní **dělo Tygr, které v Krymské válce ostřelovalo město**, dokud ho nepotopila ruská polní artilerie. Pod dělem bylo dosud napsáno: „10. dubna 1854 se loď britské a francouzské flotily přiblížily k břehům Oděsy a na přístav a město dštily oheň a síru“. Do roku 2022 text v mramoru uváděl, že útok odrazilla ruská polní artilerie, nyní se praví, že ho odrazili stateční obránci Oděsy. Ne dost na tom, toponomastická komise teď dospěla k závěru, že není vhodné připomínat staré imperiální choutky Anglie a Francie a navrhuje plát z mramoru vyměnit a do do něj vytesat, že Oděsa čelila ostřelování nepřátel. Někteří se ptají, zda by nebylo jednodušší válečnou trofej o hmotnosti 250 pudů (1 pud = 16,37 kg) a dva pudy těžké dělové koule odvézt do šrotu.

* **Vzpomenout na Milana Kunderu** by lidé měli nad novým náhrobkem na čestném pohřebišti Ústředního hřbitova v Brně. Architektoniko-výtvarná soutěž končí 28. dubna 2025.

„Milan Kundera proslul mj. svým racionálním až analytickým stylem, věcností, díky které se dokázal dostat k jádru věci. Právě takový – prostý, ale sdělný – by měl být i jeho náhrobek. Vzhledem k jeho mezinárodnímu významu chceme informace o soutěži rozšířit i ve Francii, která mu byla v posledních desetiletích domovem. Oslovíme ke spolupráci České centrum v Paříži i naše partnerské město Rennes,“ uvedla primátorka města Brna Markéta Vaňková.

Na stavbu náhrobku, který by měl být hotový nejpozději v červenci příštího roku k příležitosti třiletého výročí spisovatelova úmrtí, je vyčleněno 1,25 milionu korun. Dalších 250 000 korun si mezi sebe rozdělí autoři a autorky nejlepších návrhů.